

Mindre meddelelser

Er Munken *Sylvia atricapilla* en overset vintergæst i Danmark?

Resultater fra DOFs foderbræt-tællinger 1992/93-1994/95

BO T. JOHANSEN

De danske Munke *Sylvia atricapilla* overvintrer i Sydeuropa og Nordafrika. Arten er dog også kendt som en sjælden vintergæst i Danmark, iflg. Olsen (1992) med 15-25 individer årligt. Disse "vintermunke" begyndte tilsyneladende at optræde mere talrigt i 1960'erne end tidligere: af i alt 26 registreret i årene 1955-68 var 18 fra perioden 1965-68 (Jørgensen 1970). På Sjælland er gennemsnitligt meldt om ca 4 fugle årligt efter 1970 (*Fugle på Sjælland* 1971-94).

DOFs projekt *Foderbrættælling* i årene 1992-95 giver nu mulighed for en nærmere belysning af Munkens vinterforekomst i danske haver, der med deres ofte rige og varierede fødeudbud må være en attraktiv naturtype for arten. Resultaterne tyder på, at den danske bestand af vintermunke hidtil har været undervurderet.

Materiale og metode

Projektet har i de tre vintre 1992/93-1994/95 fået oplysninger om fugleforekomster i 842, 730 og 1285 haver, nogenlunde jævnt fordelt over landet. Projektets deltagere blev bedt om at registrere alle fugle i haven og ved foderbrættet én dag i hver af månederne december-februar. Ud fra træktiderne (Olsen 1992) må iagttagelser i perioden ult. november til ult. marts betragtes som overvintrende fugle, og enkelte observationer fra november er derfor medtaget her.

I sæsonerne 1993/94 og 1994/95 blev deltagerne opfordret til at være særligt opmærksomme på eventuelle vintermunke, og blev samtidig gjort bekendt med forvekslingsrisikoen med Sumpmejse. En del af de meddelte fund er dokumenteret med fotos, mens de øvrige observationer er søgt bekræftet gennem telefonisk kontakt til iagttageren. Kun fund, der har kunnet bekræftes, er medtaget i det følgende.

For at komplettere materialet er der fra DOFs lokale rapportgrupper indsamlet oplysninger om overvintrende Munke i de tre vintre, til og med december 1994.

Resultater og diskussion

Under projekt *Foderbrættælling* blev der i de tre vintre gjort 24, 20 og 42 observationer af 31, 24 og 47 overvintrende Munke (Fig. 1). Månedsfordelingen for disse 102 Munke var november 3, december 37, januar 33 og februar 29. Det totale antal fugle er dog noget mindre end 102, eftersom flere af iagttagelserne beror på gengange-

re, dvs. fugle, som havde taget fast vinterophold i en have og derfor blev registreret flere gange. Et minimumstal for de tre vintre er hhv. 24, 19 og 34, eller i alt 77 individer.

I 20 af 61 haver blev der set vintermunke to eller tre gange (dvs. måneder), hvilket synes at vise, at omkring en tredjedel af fuglene var stationære i en længere periode, og at overlevelsen var relativt høj.

Ved i alt 63 observationer blev fuglene kønsbestemt. Af disse var 40 (63%) hanner.

I alt 53 (87%) af 61 haver med vintermunke lå mindre end 10 km fra kysten (fjorde iberegnet), men herudover var den geografiske fordeling nogenlunde jævn (Fig. 1). I 30 af haverne blev der fodret med æbler, frugt eller bær, hvilket kan have betydning for Munkens vinteroptræden (Leach 1981).

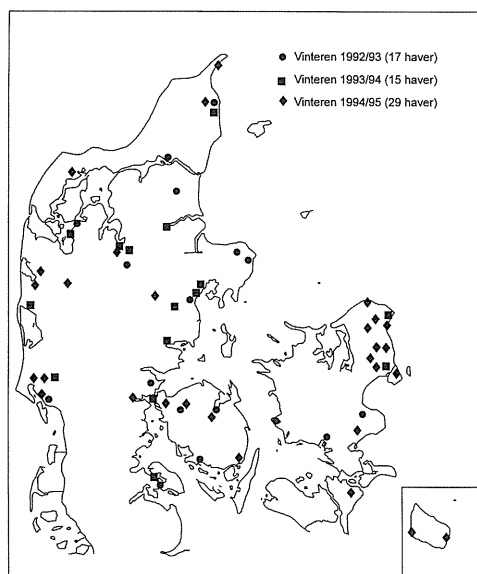

Fig.1. Forekomster af Munk i danske haver i vintrene 1992/93, 1993/94 og 1994/95.

Winter records of Blackcaps in Danish gardens, 1992/93-1994/95.

Det supplerende materiale fra rapportgrupperne rummer 36, 31 og 12 fugle fra de tre vintre, heraf 6, 11 og 6 i haver. I alt 58 blev set i byer, og da stedsangivelsen her ikke altid har været eksakt, kan andelen set i haver have været større. Sammenlagt blev der således registreret ca 60 vintermunke i 1992/93 (heraf mindst 30 i haver), 50 i 1993/94 (30 i haver), og 46 i 1994/95 (40 i haver).

Munken ser således ud til at have været noget overset om vinteren tidligere. Højest sandsynligt er der dog også sket en reel stigning i antallet af overvintrende fugle. Dels er bestanden i vækst både i Mellemeuropa og Danmark (Leach 1981, DOFs Fugleregistreringsgruppe). Desuden antages tendensen til at overvintre i Nordeuropa at være genetisk betinget (Berthold et al. 1992, Sutherland 1992, Fransson & Stolt 1993, 1994), og de seneste års meget milde vintre må have favoriseret denne del af bestanden. Nogle mellemeuropæiske Munke er begyndt at benytte en nordvestlig trækrute og overvintre i England (f.eks Langslow 1979, Berthold & Terrild 1988, Berthold et al. 1992), og af 31 Munke ringmærket i udlandet om efteråret og genfundet i Danmark samme efterår havde de 19 (61%) bevæget sig mod nord (Zoologisk Museums Ringmærkningsafdeling, København).

Summary: Wintering Blackcaps *Sylvia atricapilla* in Denmark

In a study of Danish garden birds people were asked to report all birds seen in their garden during a single day within each month during three study years (1992/93 – 1994/95). Among the birds reported were a surprisingly high number of Blackcaps seen in winter – from late November to and including February: 102 in the three seasons combined (3 in November, 37 in December, 33 in January, and 29 in February). These numbers include some repeats, however; the minimum number of different birds was 77. Blackcaps were observed over most of the country (Fig. 1). Supplementary data contained in-

formation on 79 additional Blackcaps (at least 23 in gardens) in the three winters, yielding a mean total of 52 per winter. This is substantially more than the 15–25 hitherto considered normal. The discrepancy is probably best explained as a combination of a formerly underestimated winter population of Blackcaps in Denmark and a real increase during the very mild winters prevailing through the last eight years.

Referencer

- Berthold, P., A. J. Helbig, G. Mohr & U. Querner 1992: Rapid microevolution of migratory behaviour in a wild bird species. – *Nature* 360: 668-670.
- Berthold, P. & S. B. Terrild 1988: Migratory behaviour and population growth of Blackcaps wintering in Britain and Ireland: some hypotheses. – *Ring. & Migr.* 9: 153-159.
- Fransson, T. & B. O. Stolt 1993: Is there an autumn migration of continental Blackcaps (*Sylvia atricapilla*) into northern Europe? – *Vogelwarte* 37: 89-95.
- Fransson, T. & B. O. Stolt 1994: The wintering of Blackcaps *Sylvia atricapilla* in Sweden. – *Ornis Svecica* 4: 105-112.
- Jørgensen, O. Have 1970: Munk. – *Feltornithologen* 12: 113-116.
- Langslow, D. R. 1979: Movements of Blackcaps ringed in Britain and Ireland. – *Bird Study* 26: 239-252.
- Leach, I. H. 1981: Wintering Blackcaps in Britain and Ireland. – *Bird Study* 28: 5-14.
- Olsen, K. M. 1992: Danmarks Fugle - en oversigt. – DOF, København.
- Sutherland, W. J. 1992: Genes map the migratory route. – *Nature* 360: 625-626.

Bo T. Johansen
Dansk Ornitologisk Forening
Vesterbrogade 140
1620 København V

Intraspecifik redeparasitisme hos Toppet Lappedykker *Podiceps cristatus*

KELD HENRIKSEN

Intraspecifik redeparasitisme, dvs. æglægning i en artsfælles rede uden efterfølgende at tage del i rugning af æg eller opfostring af unger (Yom-Tov 1980), er indtil videre konstateret hos ca 150 fuglearter (Rohwer & Freeman 1989). Hos Toppet Lappedykker *Podiceps cristatus* er det forlængst påvist, at to hunner undertiden lægger æg i samme rede (Poulsen 1946), men forholdet er aldrig systematisk undersøgt. I forbindelse med en undersøgelse

af æggenes størrelse i kuld af Toppet Lappedykker (Henriksen 1995) var det muligt samtidig at skaffe oplysninger om hyppigheden af redeparasitisme.

Undersøgelsen blev foretaget i Brabrand Sø ved Århus og omfattede 21 reder i 1993 og 30 reder i 1994. Alle reder blev kontrolleret dagligt midt på dagen, fra æglægningens start til kuldene var færdiglagte. Færdiglagte kuld (n = 36) blev kontrolleret tre til otte gange i perio-

den indtil klækningen; hvor kuld kunne følges fra språningen af det førstlagte æg, blev de kontrolleret én til tre gange dagligt i de følgende dage. Æggene i hver rede blev nummereret i den rækkefølge, de var lagt, og længde og bredde målt.

Indtil kullet er færdiglagt, lægger Toppet Lappedykker normalt ét æg hvert andet døgn, oftest om morgenen (Cramp & Simmons 1977). Æglægningen i fire reder afveg fra dette forløb (én rede i 1993 og tre i 1994), og alle fire tilfælde tydede stærkt på redeparasitisme. I tre af rederne blev to af æggene lagt inden for ét døgn, og i én rede blev tre af æggene lagt inden for tre døgn. I sidstnævnte tilfælde afveg et muligt "fremmed" æg desuden tydeligt i bredde fra de øvrige fem æg i reden (34,1 mm mod 37,1-37,4 mm). Parasitisme i reder med færdiglagte kuld blev ikke konstateret. Klækningen kunne følges i to af de parasiterede reder, og de fremmede æg klækkede i dem begge. Der var ingen signifikant forskel mellem de to år i hyppigheden af redeparasitisme (Fisher exact test, $p = 0,63$); hyppigheden var således 8% (4/51).

Er lappedykkernes æglægning i fremmede reder en alternativ ynglestrategi? I de her omtalte tilfælde var forløbet som man ville forvente ifølge denne hypotese, idet fremmede æg udelukkende blev lagt i reder med kuld under lægning, hvilket er en forudsætning for at de bliver ruget længe nok til at kunne klække. Fremmede æg lægges dog også i reder med færdiglagte kuld og endda i hættemågereder (Henriksen 1993), hvilket gør hypotesen mindre sandsynlig.

Det er derimod tænkeligt, at hunner, når mange reder ligger tæt sammen i en koloni, tager fejl af rederne og lægger æg i andre pars reder (jvf. Poulsen 1946). Det er dog endnu ikke påvist, at lappedykkere kan tage fejl af reder eller redesteder, og ingen af de fire parasiterede reder var placeret i en lappedykkerkoloni.

Yom-Tov (1980) nævner bl.a. tab af kuld under lægning som en mulig årsag til intraspecifik redeparasitisme. I Brabrand Sø mister 30% af hunnerne deres kuld inden

færdiglægning (gennemsnit for fem år, $n = 343$; Henriksen 1992). Disse hunner kan derefter enten resorbere de resterende modne ægfollikler eller lægge æggene; i nogle tilfælde sandsynligvis i andre reder.

Summary: Intraspecific nest parasitism in Great Crested Grebes

Intraspecific nest parasitism in Great Crested Grebes *Podiceps cristatus* was studied in 1993 and 1994 at Lake Brabrand, eastern Jutland, Denmark. A total of 51 nests were checked daily during the egg-laying period, three to eight times thereafter ($n = 36$), and (when possible) one to three times daily from pipping of the first egg until all eggs had hatched. Each egg in a nest was numbered according to laying order.

Nest parasitism was assumed where two eggs were laid on the same day (three nests), and where a new egg appeared on each of three consecutive days (one nest, where one egg had different dimensions from the other five). Great Crested Grebes usually lay their eggs at 48-hour intervals (Cramp & Simmons 1977). Thus, four of 51 nests (8%) contained parasitic eggs. At least two of the parasitic eggs hatched.

No parasitic eggs appeared in completed clutches; however, this was found in other years (Henriksen 1993).

At Lake Brabrand, 30% of females loose their clutches before completion (five-year average, $n = 343$; Henriksen 1992). Some of these females may deposit eggs in nests of conspecifics, so that intraspecific nest parasitism was a result of nest loss during the egg-laying period.

Referencer

- Cramp, S. & K. E. L. Simmons (red.) 1977: The birds of the Western Palearctic. Vol. 1. – Oxford University Press, Oxford.
- Henriksen, K. 1992: Nesting ecology and production of young in the Great Crested Grebe *Podiceps cristatus* in a hypereutrophic Danish lake. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 86: 163-168.
- Henriksen, K. 1993: Costs and benefits to Great Crested Grebes *Podiceps cristatus* nesting in association with Black-headed Gulls *Larus ridibundus*. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 87: 243-246.
- Henriksen, K. 1995: Intraclutch variation in egg volume of Great Crested Grebes. – Condor 97: 826-828.
- Poulsen, C. M. 1946: En koloni af Toppet Lappedykker (*Podiceps cristatus*). – Flora og Fauna 52: 25-32.
- Rohwer, F. C. & S. Freeman 1989: The distribution of conspecific nest parasitism in birds. – Can. J. Zool. 67: 239-253.
- Yom-Tov, Y. 1980: Intraspecific nest parasitism in birds. – Biol. Rev. Cambridge Phil. Soc. 55: 93-108.

Keld Henriksen
Kærvej 17
8230 Åbyhøj